

พระพุทธศาสนากับการสอน

ผศ.ดร.เจษฎา มุลยาพอ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บทนำ

คำว่า พระพุทธเจ้า เป็นแนวคิดที่มีอยู่ในหมู่สมณะมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล และเมื่อถึงสมัยพุทธกาล แนวคิดนี้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในแวดวงศาสนาและปรัชญาของอินเดีย คำว่า พุทธ หมายถึง ผู้ตื่น คือ ตื่นจากความหลับไหลอันเป็นความเมาเมัว และตื่นรู้ในธรรมชาติแห่งความเป็นจริง หรือที่เรียกว่า ผู้ตรัสรู้ ซึ่งมักใช้ในคัมภีร์อินเดีย มีนัยกว้าง ๆ ที่หมายถึงบัณฑิต ไปจนถึงปัจเจกที่บรรลุความรู้และความหลุดพ้น ซึ่งหาได้ยากยิ่ง ชาวพุทธใช้คำนี้ในความหมายหลัง ที่หมายถึงบุคคลพิเศษ ผู้ซึ่งไม่ยึดมั่นถือมั่นในตัวตน และได้บรรลุธรรมชาติแห่งความจริง เข้าถึงความหลุดพ้นชนิดที่ไม่กลับไปเข้าสู่วัฏฏะแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอีก และหลุดพ้นจากความทุกข์ที่พ่วงมากับสังสารวัฏโดยสิ้นเชิง

สำหรับชาวพุทธ คำว่า พระพุทธเจ้า มีความหมายหลายนัย กล่าวคือ พระพุทธเจ้า^๑ คือผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา, สิทธัตถโคตมะ และรู้จักกันในนาม ศากยมุนี ที่หมายถึงพระมุนีแห่งศากยวงศ์ เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงเป็นศาสดาสั่งสอนธรรมที่ทรงค้นพบด้วยพระองค์เองให้แก่ผู้คนทั้งปวง ในฐานะที่ทรงเป็นผู้พบและเป็นผู้สอนความจริงซึ่งนำไปสู่ความหลุดพ้น พระองค์ชื่อว่า เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ผู้เปรียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ อันเป็นผลขั้นสุดท้ายของการแสวงหาทางธรรมที่ทรงพากเพียรมานานหลายภพชาติ คำว่า พระพุทธเจ้า เป็นคำที่ใช้เรียกพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้โดยสมบูรณ์ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสอน เรียกว่า ธรรม ซึ่งหมายถึง ธรรมชาติพื้นฐาน ของสรรพสิ่งทั้งหลาย แต่ในทางปฏิบัติคำว่า ธรรม หมายถึง คำสอนของพระผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ หรือหมายถึงธรรมชาติแห่งความจริงที่พระพุทธเจ้าค้นพบหรือ หมายถึง มรรคาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน นอกจากนี้ พระพุทธเจ้า หมายถึง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตและในอนาคต ซึ่งเป็นผู้ค้นพบพระธรรม และสอนพระธรรมในหมู่มนุษย์ ณ เวลาที่พระธรรมคำสอนในยุคปัจจุบันได้สูญหายไปแล้วจากโลกนี้^๒

^๑ พระพรหมบัณฑิต. พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

^๒ พระพรหมบัณฑิต. พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา, หน้า ๑๓.

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

ธรรมชาติแห่งความจริงที่พระพุทธเจ้าค้นพบ จึงได้เป็นพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระอนุตร-
สัมมาสัมโพธิญาณ ในคราวเสด็จประทับอยู่ ณ ควางตันโพธิพฤกษ์^๓ เมื่อพระองค์ทรงรำพึงอย่างนั้น
พรหมจึงมาอาราธนาแสดงธรรม^๔ และได้รับคำทูลตามอาราธนาของพรหมแล้ว และทรงแสดง
พระอัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๕ เป็นปฐมเทศนา หลังจากพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาอัมมจักกัปป-
วัตตนสูตร^๖ ได้รับสั่งกับภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่างนี้ บรรพชิตไม่พึงเสพ กล่าวคือ

๑. กามสุขัลลิกานุโยคในกามทั้งหลาย (การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุขในกามทั้งหลาย) เป็นธรรม
อันทราม เป็นของชาวบ้าน เป็นของปุถุชน ไม่ใช่ของพระอริยะ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

๒. อัตตกิลมณานุโยค (การประกอบความลำบากเดือดร้อนแก่ตน) เป็นทุกข์ ไม่ใช่ของพระอริยะ
ไม่ประกอบด้วยประโยชน์

เมื่อประกาศปฐมเทศนาแล้วทำให้พระปัญจวัคคีย์ ประกอบด้วย (โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ
มหานามะ และอัสสชิ) และที่สำคัญคือ ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมหรือธรรมจักขุ คือ
โสดาปัตติมรรคญาณ อันปราศจากอริสัปปราศจากมลทินได้เกิดแก่โกณฑัญญะว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความ
เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา^๗ พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย
มัชฌิมาปฏิปทาไม่เอียงเข้าใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ตถาคตได้ตรัสรู้อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้
เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน

เมื่อพระองค์ทรงปฏิเสธหลักการสำคัญในปฐมเทศนาที่เกี่ยวกับที่สุดสองอย่าง และได้เสนอ
แนวทางในการดำรงชีวิตโดยใช้ทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นการหาทางออกให้แก่มวลมนุษย์
เพราะหลักมัชฌิมาปฏิปทาจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงอริยสัจ ๔ นั่นก็คือ อริยมรรคมีองค์
๘ ที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้ว อันเป็นปฏิปทาก่อให้เกิดจักขุ ก่อให้เกิดญาณ เป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความ
รู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อพระนิพพาน ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา

^๓ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑/๑.

^๔ วิ.อ.(ไทย) ๓/๗/๑๖.

^๕ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

^๖ ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๐๘๑/๓๖๗.

^๗ วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๖/๒๔.

ฉัมมจักกัปปวัตตนสูตรมีหลักธรรมที่เป็นประเด็นที่สำคัญประกอบด้วยอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย

๑. ทุกขอริยสัจ คือ แม้ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ และความตายก็เป็นทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ เป็นสภาพของความลำบากทั้งทางกายและทางใจ ทั้งรัก โลภ โกรธ หลง ความเศร้าโศกเสียใจทั้งปวง เป็นต้น โดยย่ออุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์

๒. ทุกขสมุทัยอริยสัจ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลिनและความกำหนด มีปกติให้เพลิตเพลिनในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา สาเหตุแห่งทุกข์นั้น ซึ่งความทุกข์ทั้งปวงมักเกิดจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจในโลก ความอ่อนประสบการณ์ในชีวิต ซึ่งความไม่รู้เหล่านี้เป็นสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวง

๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความพ้น ความไม่อาลัย ในตัณหา ความไม่มีทุกข์ ซึ่งก็หมายถึงการเข้าใจในสมุทัย ความเข้าใจสาเหตุแห่งทุกข์ ความเศร้า มัวหมองทั้งปวง

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ หนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า มรรคมีองค์ ๘ หรือ วิธีการดับทุกข์ทั้งปวงนั้นมีอยู่ ๘ ประการนั่นเอง

๑. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)

๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)

๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้าถือว่าการสื่อสารเป็นครั้งแรกของพระพุทธเจ้า เป็นการขับเคลื่อนการประกาศธรรม เปรียบเหมือนกงล้อเกวียนที่เริ่มหมุนไปด้วยถือเป็นยุทธศาสตร์เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่มวลมนุษยชาติ พระพุทธองค์ทรงอาศัยพระกรุณาในหมู่สัตว์ ทรงตรวดดูโลกด้วยพุทธจักขุ^๘ อินทรีย์ปโรปริยัตติญาณ คือ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย คือรู้ว่า สัตว์นั้น ๆ มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แคไหน เพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีความพร้อม ที่จะตรัสรู้หรือไม่ สามารถได้ธรรมจักขุ แปลว่า ดวงตาเห็นธรรม คือโสดาปัตติมรรคญาณ และการเห็นธรรม^๙ หมายถึง เห็นสัจธรรม ๔

^๘ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๑๑๑-๑๑๕/๑๒๔-๑๒๘.

^๙ อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๒/๘๗.

การฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากมลทินได้ตรัสรู้แล้วตามลำดับ ความว่า ขอเหล่าสัตว์นี้จงดับสังขาร ๔ ที่พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีมลทิน เพราะไม่มีราคะเป็นต้นตรัสรู้แล้วตามลำดับ เปรียบเหมือนผู้ยืนอยู่บนยอดภูเขาศิลา เหมือนคนผู้มีตาคียืนอยู่บนยอดภูเขาศิลาแห่งที่บ ฟังมองเห็นประชุมชนได้รอบด้าน เพราะพระองค์ผู้มีปัญญาดี คือ มีปัญญางาม ผู้มีพระเนตรรอบคอบ ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ขอพระองค์โปรดเสด็จขึ้นสู่ปราสาทสำเร็จด้วยธรรมแล้ว ด้วยปัญญา ทรงปราศจากความโศกด้วยพระองค์เอง

เมื่อทรงตรวจดูโลกด้วยพุทธจักขุ ได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีธุลีในตาน้อย (อุปปรชกขชาติกา หมายความว่า ที่ชื่อว่าผู้มีธุลีในตาน้อย เพราะ เหล่าสัตว์เป็นธุลี คือ ราคะ โทสะ และโมหะ ในดวงตา คือ ปัญญาน้อย) มีธุลีในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าน่ากลัวก็มี

พระพุทธองค์ประกอบด้วยพุทธคุณ ได้แก่ความถึงพร้อมด้วยประโยชน์ตน คือ ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์สมบูรณ์แล้ว และได้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายถึง ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งประกอบไปด้วย พุทธคุณ ๓ ประการคือ พระปัญญาคุณ ได้แก่ คุณคือความรอบรู้ พระวิสุทธิคุณ ได้แก่ความบริสุทธิ์ และพระกรุณาคุณ ได้แก่คุณคือความกรุณา^{๑๐}

จะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในการแสดงธรรมครั้งแรกที่ชื่อว่า ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร คือ พระสูตรว่าด้วยการหมุนวงล้อคือพระธรรมที่ทรงแสดงว่า ทางสายกลางทำให้เกิดดวงตาเห็น ทำให้เกิดปัญญา เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อการตรัสรู้ (คือ รู้อย่างแจ่มแจ้ง) และเพื่อนิพพาน โดยนัยนี้ถือเป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา^{๑๑}

พระพุทธเจ้าฐานะผู้สื่อสาร

ด้วยพระพุทธองค์ทรงเป็นพระอรหันต์^{๑๒} ตรัสรู้ชอบพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ในมรรคปิณฑิกสูตร ตอนหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าทรง

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗.

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน., หน้า ๗๓.

^{๑๒} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๑/ ๔๘๘-๔๘๙.

รู้สิ่งที่ควรรู้ ทรงเห็นสิ่งที่ควรเห็น เป็นผู้มีพระจักขุ เป็นผู้ให้อมตรธรรม เป็นเจ้าของธรรม เป็นพระตถาคต^{๑๓} ตถาคตยังเปรียบเหมือนมหาสมุทรที่สุดหยั่งถึง เพราะพระพุทธองค์ได้วางความยึดติดในตัวตนที่เกี่ยวข้องด้วยขันธห้า และเมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่สามารถบัญญัติได้ด้วยขันธห้า^{๑๔}

การสอนของพระพุทธเจ้า หมายถึง การบรรยาย หรือ การแสดงประกอบด้วย ๓ นัย คือ

๑) หมายถึง เทศนา^{๑๕} ตัวอย่าง ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุรุษผู้ถูกความหิวและความอ่อนเพลียครอบงำ ได้ข่มมหวาน เขากินในเวลาใด ๆ ก็จะมีพึงได้รับรสหวานอร่อย ในเวลานั้น ๆ แม้ฉันใด ภิกษุผู้เป็นนักคิด เป็นบัณฑิตก็ฉันนั้นเหมือนกัน ใคร่ครวญเนื้อความแห่งธรรมบรรยายนี้ด้วยปัญญาในเวลาใด ก็จะมีพึงได้รับความพอใจและความเลื่อมใสแห่งใจ ในเวลานั้น ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมบรรยายนี้ชื่ออะไร” พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “อานนท์ เพราะเหตุนี้ เธอจงทรงจำไว้ว่า ธรรมบรรยายนี้ชื่อมรฺฐุปินทิกบรรยาย”

๒) หมายถึง วาระ^{๑๖}

๓) หมายถึง เหตุ^{๑๗}

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อรรถกถา ได้ให้ความหมายของคำว่า บรรยาย ซึ่งหมายถึง ปริยาย และนิปริยาย คือ

๑. ปริยาย ในที่นี้หมายถึง เหตุหนึ่ง ๆ หรือวิธีหนึ่ง ๆ กล่าวคือทรงแสดงว่าวิธีแต่ละอย่าง ต่างก็เป็น “ช่องว่าง” ในที่คับแคบแต่ละอย่าง เช่น ปฐมฌาน เป็นช่องว่างในที่คับแคบคือกามคุณ ๕ และนิรวรณ ๕ ทุตยฌาน เป็นช่องว่างในที่คับแคบคือวิตกและวิจารณ์

๒. นิปริยาย วิธีนี้เป็นวิธีบรรลुช่องว่างคือการสิ้นอาสวะได้อย่างดีเยี่ยม เพราะเป็นวิธีที่ละที่คับแคบได้อย่างสิ้นเชิง

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สारัตถิปกาสินี ได้กล่าวถึง อวิสสุตบรรยาย ซึ่งหมายถึง เหตุแห่งความเป็นผู้ชุ่มด้วยกิเลส และอนวิสสุตบรรยาย ซึ่งหมายถึง เหตุแห่งความเป็นผู้ไม่ชุ่มด้วยกิเลส

คุณสมบัติผู้สอนที่เป็นพุทธคุณพิเศษคือ เป็นอัจฉริยมนุษย์ หมายถึง ประกอบด้วยธรรมที่นำ อัจฉรย์เป็นอันมากหรือเป็นมนุษย์ ผู้ได้สั่งสมบารมีมาแล้วโดยลำดับซึ่งยากที่ใครจะสั่งสมได้ เช่น

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒ / ๑๙๙-๒๐๕ / ๒๐๙-๒๑๓.

^{๑๔} พระพรหมบัณฑิต. พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา, หน้า ๒๕๘.

^{๑๕} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๐๕/๑๗๕.

^{๑๖} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๙๘/๓๔๔.

^{๑๗} วิ.ม.ท. (ไทย) ๑/๑๖๔/๙๕.

ให้ทานในชาติที่เป็นพระเวสสันดรแล้วถือปฏิสนธิในภพดุสิต ทรงรับคำอ้อนวอนของเทวดา เปิดวันมหาวิไลภณะ ถือปฏิสนธิในตระกูลมีโภคะมาก แม้ในวันถือปฏิสนธิและในวันประสูติก็ให้โลกธาตุหวั่นไหว เสด็จดำเนินได้ ๗ ก้าว ทรงเสวตฉัตรทิพย์ บันลือสีหนาทว่า “เราเป็นผู้เลิศแห่งโลก” เมื่อญาณแก่เต็มทีก็ทรงสละราชสมบัติออกผนวช ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณ

เป็นอัจฉริยมนุษย์ หมายถึง เป็นบุคคลที่ทำได้ยากไม่ปรากฏทั่วไป ไม่เป็นที่สอง ไม่มีสหาย ไม่มีอติภาพใดเหมือน ไม่มีใครเปรียบเทียบ ไม่มีผู้ทำกิจเปรียบเทียบ หาบุคคลเปรียบเทียบมิได้ หาผู้เสมอมิได้ เสมอกับบุคคลผู้หาผู้เสมอมิได้ เราไม่มีอาจารย์^{๑๘} พระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าอุบัติในชมพูทวีป จึงมีการประพาดิพรหมจรรย์คืออริยมรรค มีองค์ ๘

ตลอดระยะเวลา ๖ ปีที่พระองค์บำเพ็ญเพียร ในขณะที่ยังมีกิเลสอยู่นั้น แม้เพียงแต่ความคิดคำนึงถึงความสุขในราชสมบัติหรือความพรั่งพร้อมด้วยนางพื่อนในปราสาทนั้น มิได้เกิดขึ้นแก่พระองค์เลย แม้แต่น้อย” ซึ่งเป็นพระดำรัสตอบที่สามารถสยบพราหมณ์ได้ ดุจการใช้มนตร์จับงูเห่าและดุจการใช้เท้าเหยียบที่คอหอยศัตรูฉะนั้น เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก หมายถึง เพราะพระเจ้าจักรพรรดิบังเกิดขึ้น จึงเป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้สมบัติ ๒ อย่าง คือ

๑. มนุษย์สมบัติ สมบัติในมนุษย์

๒. เทวสมบัติ สมบัติในสวรรค์

และเพราะพระพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น จึงเป็นเหตุให้เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายได้สมบัติ ๓ อย่าง คือ

๑. มนุษย์สมบัติ สมบัติในมนุษย์

๒. เทวสมบัติ สมบัติในสวรรค์

๓. นิพพานสมบัติ สมบัติคือพระนิพพาน

ในด้านบุคลิกภาพ จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพระลักษณะทั้งทางด้านความสง่างามแห่งพระวรกาย พระสุรเสียงที่โน้มนำจิตใจและพระบุคลิกลักษณะอันควรแก่ศรัทธาปสาทะทุกประการ ดังจะเห็นจากตัวอย่างที่ทราบกันทั่วไป คือ ทรงมีพระมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ^{๑๙}

พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้มีพระสุรเสียงดุเสียงพรม ไพเราะอ่อนหวานกลมกล่อมจับใจเหมือนหมุ่นกการเวกที่ภูเขาหิมพานต์ เป็นสัตว์มีสำเนียง ไพเราะอ่อนหวานกลมกล่อมจับใจ ฉันใด พระวิปัสสิราชกุมาร ก็เป็นผู้มีพระสุรเสียง ดุเสียงพรมไพเราะอ่อนหวานกลมกล่อมจับใจ ฉันนั้นเหมือนกัน ทรงมีพระสุรเสียงก็ก้องเปล่งออกจากพระโอษฐ์ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ^{๒๐}

^{๑๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๑/๑๗.

^{๑๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๓-๓๕/๑๕-๒๐.

^{๒๐} ที.ม. (ไทย). ๑๓/๓๘๗/๔๘๑.

๑. นุ่มนวล (วิสสุฏโธ)	๒. ฟังชัดเจน (วิญญูญโย)
๓. ไพเราะ (มลชู)	๔. เสนาะโสต (สวานีโย)
๕. กลมกล่อม (พินทุ)	๖. ไม่พรวด ไม่เครือ ไม่แหบ (อวิสารี)
๗. ลุ่มลึก ชึ้ง (คมกีโร)	๘. มีกังวาน (นินนาที)

พระองค์ทรงมีพระสุรเสียงกึ่งก้อง เปล่งก้องจากพระโอษฐ์นั้นประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ คือ แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด ชึ้งกังวาน หรือตามมหาบุรุษลักษณะข้อที่ ๒๘ ว่า มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก ข้อที่พระราชกุมารมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวกนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ และมีคุณลักษณะของผู้สอนอย่างที่เรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร มิตรประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ เป็นผู้ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้จะถูกขับไล่ก็ตาม ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ^{๒๑} ดังต่อไปนี้

๑. ปิโย – น่ารัก เป็นที่รักเป็นที่พอใจ (ในฐานะเป็นที่วางใจและสนิทสนม)
  ๒. ครุ – น่าเคารพ เป็นที่เคารพ (ในฐานะให้เกิดความรู้สึกรับรองใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)
  ๓. ภาวนีโย – นำยกย่อง เป็นที่ยกย่อง (ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง)
  ๔. วตตะ – รู้จักพูด เป็นนักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)
  ๕. วจนกขโม – อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอ และสามารถรับฟังได้ด้วยความอดทนไม่เบื่อ)
  ๖. คมภีรญจ กถิ กัตตา เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ (แถลงเรื่องที่ลึกซึ้ง)
  ๗. โน จมฺฐาเน นิชฺชเย – ไม่ชักนำในอฐานะ (ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย)
- สรุปคุณสมบัติผู้สอนสังเกตไว้ดังนี้
๑. ทรงสอนสิ่งที่จริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
  ๒. ทรงรู้เข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
  ๓. ทรงสอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้งไม่หวังผลตอบแทน
  ๔. ทรงทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
  ๕. ทรงมีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใจลึกซึ้งสนิทสนมและฟังพอใจได้ความสุข
  ๖. ทรงมีหลักการสอนและวิธีสอนยอดเยี่ยม

^{๒๑} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.?

พระพุทธองค์กับวิธีการสอน (Coaching)

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว^{๒๒} จากบัวจมอยู่ในน้ำ บัวอยู่เสมอน้ำ บัวพ้นน้ำ ๓ เหล่านี้ อรรถกถา ได้กล่าวถึงบัวเหล่าที่ ๔ คือบัวที่มีโรคยังไม่พ้นน้ำเป็นรักษาของปลา และเต่า ซึ่งมีได้ยกขึ้นสู่บาสิ แล้วแบ่งบุคคลเป็น ๔ เหล่า คือ

๑. อุคฆฤตัญญู ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน ผู้อาจรู้ได้ฉับพลันแต่พอท่านยกหัวข้อขึ้นแสดง คือ มีปัญญาเฉียบแหลม พูดให้ฟังเพียงหัวข้อก็เข้าใจ เป็นเหมือนบัวพ้นน้ำ ที่พอต้องแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้

๒. วิปจิตัญญู ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ เป็นเหมือนบัวอยู่เสมอน้ำที่จะบาน

๓. เนยยะ ผู้ที่พอจะแนะนำได้ เป็นเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำที่จะขึ้นมาบานในวันที่ ๓^{๒๓}

๔. ปทปรมะ ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ คือ ผู้มีบท คือถ้อยคำ เป็นอย่างยิ่ง

บุคคลผู้ด้อยปัญญาเล่าเรียนได้อย่างมากเป็นเพียงถ้อยคำ ไม่อาจเข้าใจความหมาย ไม่อาจเข้าใจธรรม เหมือนบัวที่มีโรคยังไม่พ้นน้ำ ไม่มีโอกาสขึ้นมาบานเป็นรักษาของปลาและเต่า^{๒๔}

เมื่อเสด็จไปยังเมืองพาราณสี ที่ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน สถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรดพระปัญจวัคคีย์ ปัจจุบันนี้เรียกว่า สารนาถ^{๒๕} เพราะภิกษุปัญจวัคคีย์มีอุปการะเผ่าปรณนิบัติในขณะบำเพ็ญเพียร เนื่องจากในการแสดงธรรมนั้นจะต้องมีผู้เรียนที่มีสติปัญญา มีความฉลาดอยู่แล้ว โอกาสที่จะสำเร็จพระอรหันต์ย่อมมีมาก

ในที่สุดพระพุทธเจ้าก็แปลงพระอุทานนี้ว่า “ผู้เจริญทั้งหลาย โภณฑัญญะ ได้รู้แล้วหนอ ผู้เจริญทั้งหลาย โภณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ” ดังนั้น คำว่า “อัญญาโภณฑัญญะ” นี้ จึงได้เป็นชื่อของท่านพระ โภณฑัญญะนั้นแล เพราะวันนั้นเป็นวันอาสาฬหบูชา ท่านอัญญาโภณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ขอบวชในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทด้วยคำว่า “จงเป็นภิกษุมารเกิด ได้เป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทาของท่านนั้น”^{๒๖} ธรรมอันแรกกล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด” จากนั้นก็แสดงธรรมแก่คนที่เหลือ คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ทำให้ท่านเหล่านี้ได้ธรรมจักขุ ทั้งหมดได้ทูลขอบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบวชให้พวกเขาด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา

^{๒๒} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๒๓} อภิ.ป.(ไทย) ๓๖/๑๕๐/๑๘๗.

^{๒๔} อภิ.ป.(ไทย) ๓๖/๑๕๑/๑๘๗.

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๔๑.

^{๒๖} วิ.อ.(ไทย) ๓/๑๘/๒๕.

พระพุทธเจ้าได้แสดงอนัตตลักษณะสูตร^{๒๗} จนทำให้พระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้บรรลุอรหัตตผล มีพระอรหันต์ในโลก ๖ รูป จะเห็นได้ว่าการกำหนดวัตถุประสงค์ของการอุปสมบทไว้อย่างชัดเจน มีการกำหนดเพื่อสมาชิกใหม่ได้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายึดเป้าหมายเดียวกันคือ มุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโอกาสอื่นว่า พรหมจรรย์(การบวช) นี้ไม่ได้มีไว้สำหรับแสวงหาลาภสักการะและคำสรรเสริญ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อศีล สมาธิ และปัญญาเท่านั้น^{๒๘} พระพุทธเจ้ามีจักขุมาแปลว่า มีสายตาวาวไกล คือ มองการณ์ไกล และยังกำหนดจุดหมายของพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติธรรม โดยมีเป้าหมายคือ วิมุตติ (ความหลุดพ้นทุกข์) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เปรียบเทียบธรรมวินัยนี้มีรสเดียว คือวิมุตติรส เหมือนมหาสมุทรมีรสเดียว คือ รสเค็ม”^{๒๙} ในช่วงพรรษาแรกได้มีภิกษุสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ๖๐ รูป โดยวางแผนเพื่อประกาศพระศาสนา คือ ให้การอบรมทั้งศีล สมาธิ ปัญญา แล้วส่งพระสาวกเหล่านั้นไปประกาศศาสนาให้แยกย้ายกันไปทิศต่าง ๆ ด้วยพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีจิตใจในทาน้อย มีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”

วิธีการสอนกับความพร้อมของผู้เรียน

ในกรณีท่านยสะเกิดความเบื่อหน่าย จึงพูดขึ้นว่า “ท่านผู้เจริญ ที่นี้ร่วนวายหนอ ท่านผู้เจริญ ที่นี้ขีดข้องหนอ”^{๓๐} และใส่รองเท้าทองเดินตรงไปยังประตูพวกอมนุษย์เปิดประตูให้ด้วยคิดว่า “ใคร ๆ อย่านำอันตรายต่อการออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตของยสกุลบุตร” ตรงไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อใกล้สว่างพระพุทธเจ้าเสด็จลุกขึ้นจงกรมอยู่ ณ ที่แจ้งได้ ทอดพระเนตรเห็นยสกุลบุตรเดินมาแต่ไกล

^{๒๗} ส.ข. (ไทย) ๑๗/๕๙/๕๕.

^{๒๘} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. โรงพิมพ์วินิตาต้าโปรดักส์. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๘, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๒๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๔/๒๘๑.

^{๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕/๓๑.

และหยุดการจกรมและประทับนั่งบนอาสนะที่ได้จัดไว้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสกับยสะว่า “ยสะ ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง” มาเถิด ยสะ จงนั่งลง เราจักแสดงธรรมแก่เธอ ลำดับนั้น ยสกุลบุตรรำเริงเบิกบานใจว่า “ได้ยินว่า ที่นี้ไม่วุ่นวาย ที่นี้ไม่ขัดข้อง” จึงถอดรองเท้าทองเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงที่ประทับแล้ว ได้อภิวัตและ พระพุทธเจ้าได้ตรัสอนุพุทพิกา^{๑๑} คือ ทรงประกาศ

๑. ทานกถา (เรื่องทาน)
๒. สीलกถา (เรื่องศีล)
๓. สักคกถา (เรื่องสวรรค์)
๔. กามาทีนวกถา (เรื่องโทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองแห่งกาม)
๕. เนกขัมมานิสังสกถา (เรื่องอานิสงส์แห่งการออกจากกาม)

เมื่อยสกุลบุตรมีจิตควรอ่อนปราศจากนิวรณ์ เบิกบานผ่องใส จึงทรงประกาศสามกัถศีลธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ธรรมจักขุอันปราศจากธุลีปราศจากมลทิน ได้เกิดแก่ยสกุลบุตร ณ อาสนะนั้นแล้ว “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา” เปรียบเหมือนผ้าขาวสะอาดปราศจากมลทิน ควรรับน้ำย้อมได้เป็นอย่างดี

บิดาตามหายสกุลบุตร ได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แก่แล้วก็ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคผลหงายของทีคว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

เศรษฐีคบได้เป็นเตวาจิกอุบาสก^{๑๒} (ผู้กล่าวถึงรัตนะทั้ง ๓ ว่าเป็นสรณะ) เป็นคนแรก ในโลก และยสกุลบุตรสำเร็จพระอรหัตตผล ขณะที่พระพุทธเจ้าผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโปรดบิดาของยสกุลบุตรอยู่ จิตของยสกุลบุตรผู้พิจารณาภูมิธรรมตามที่ได้เห็นตามที่ได้รู้ ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถ้อยมั่นยสกุลบุตรอยู่ จิตของยสกุลบุตร ผู้พิจารณาภูมิธรรมตามที่ได้เห็นตามที่ได้รู้ ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถ้อยมั่น ยสกุลบุตรไม่ควรจะกลับไปเป็นคฤหัสถ์บริโภคกาม เหมือนเป็น

^{๑๑} วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๖/๓๒.

^{๑๒} วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๙/๓๗.

คุณที่สุดครั้งก่อน ถ้ากระไร เราพึงคลายอิทธาภิสังขาร” พระพุทธเจ้าตรัสว่า เธอจงมาเป็นภิกษุเกิดธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เกิด และได้เป็นการอุปสมบท เป็นพระอรหันต์องค์ที่ ๗ ในโลก

พระพุทธศาสนากับการสอน (Coaching)

วิธีการสอนโดยการใช้ (Coaching) เป็นการสนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ ค้นหาคำตอบ ข้อเสนอแนะใหม่ๆ กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ สร้างแรงบันดาลใจ ให้ทำงานให้สำเร็จ ปลูกฝังความรับผิดชอบ บรรลุผลสำเร็จ จากการประกาศธรรมเทศนาครั้งแรกทำให้รู้ว่า ความสามารถ หรือ การรู้แจ้งของแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันของภิกษุปัญจวัคคีย์ ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม แต่อีก ๔ รูป ต้องอาศัยหัวข้อธรรมอื่นจึงบรรลุธรรม และได้พระพุทธเจ้าให้อโฆวาท ท่านพระวัปปะและท่านพระภัททิยะด้วยธรรมีกถา เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงให้อโฆวาท สั่งสอนด้วยธรรมีกถา ธรรมจักขุอันปราศจากอริสัจ ปรากฏจากมลทิน ได้เกิดขึ้นแก่ท่านพระวัปปะและท่านพระภัททิยะว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวง มีความดับไปเป็นธรรมดา” และทั้ง ๒ ได้เห็นธรรมแล้ว บรรลุธรรมแล้ว รู้แจ้งธรรมแล้ว หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยแล้ว ปราศจากความแคลงใจ ถึงความเป็นผู้แก้แล้ว ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของพระศาสดา ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้ง ๒ พึงได้การบรรพชา พึงได้การอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค

พระพุทธเจ้าแสดงอนัตตลักขณสูตร^{๑๓} แก่ภิกษุปัญจวัคคีย์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ รูปนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธและบุคคลพึงได้ในรูปว่า “รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น” ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะรูปเป็นอนัตตา ฉะนั้นรูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า “รูปของเราจึงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น และ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ...

พระพุทธเจ้าถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเข้าใจข้อนั้นอย่างไร รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

ภิกษุปัญจวัคคีย์ทูลว่า “ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะเห็นสิ่งนั้นว่า นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า

^{๑๓} วิ.ม.(ไทย) ๔/๒๔/๓๑

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนตถลักขณสูตร มีให้ภิกษุปัญจวัคคีย์ก็มีเจียนตีชื่นชมภาสิตของพระองค์ เมื่อพระพุทธองค์ตรัสเวยายารณนี้อยู่ จิตของภิกษุปัญจวัคคีย์ก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น และเป็นพระอรหันต์ในโลก

พระสาวกบางท่านโดยเฉพาะท่านจูฬปันถกเถระ^{๑๔} ใช้เวลาเรียนคาถาเดียว ๔ เดือน คือ ปทพมียถา โภกนุท สุกนธฺ ปาโต ลียา ผลุลมวิตคนธฺ อังคิรสํ ปสส วิโรจมานํ ตปนตมาทิจจมิวนตลิกเขตฺติฯ “เชิญท่านดูพระอังคิรส ผู้ทรงรุ่งโรจน์อยู่ เหมือนดอกบัวชื่อโภกนุท มีกลิ่นหอม ไม่ปราศจากกลิ่นบานอยู่ในเวลาเช้า และเหมือนพระอาทิตย์เปล่งรัศมีอยู่บนท้องฟ้า ฉะนั้น”^{๑๕} พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่าคิดอะไรมากเลย เธอบวชแล้วในศาสนาของเรา จงมาเถิด จงรับผ้านี้แล้วภวนาไปว่า “รโฆหรณฺ รโฆหรณฺ” (ผ้าเช็ดธุลี ผ้าเช็ดธุลี) ท่านนั่งใช้มือลูบท่อนผ้า ที่พระศาสดาทรงประทานให้บริกรรมว่า “รโฆหรณฺ รโฆหรณฺ” เมื่อท่านลูบอยู่ ท่อนผ้าก็เศร้าหมอง เมื่อท่านลูบอยู่บ่อย ๆ ก็กลายเป็นเหมือนฝ้ามืดขาว ท่านอาศัยความแก่กล้าแห่งญาณ ตั้งความสิ้นไปความเสื่อมไปในผ้านี้ คิดว่า “ท่อนผ้านี้ตามปกติขาวบริสุทธิ์ เพราะอาศัยร่างกายที่มีใจครองจึงเศร้าหมอง ถึงจิตนี้ก็คิดอย่างนี้เหมือนกัน” แล้วเจริญสมาธิ ทำรูปาวจรฌาน ๔ ให้เป็นบาท บรรลุอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย และทำคนหลายคนให้เป็นคนเดียวก็ได้ ด้วยอรหัตตผลนั้นแล

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทำการสอน ให้ท่านได้ปฏิบัติด้วยการสัมผัสผ้าขาว จนกลายเป็นผ้าเปลี่ยนสีจนทำให้จิตของท่านได้ฉานจนมีฤทธิ์ได้

ให้คำนิยามไว้ว่า โค้ชการสอน หมายถึงนักพัฒนามืออาชีพที่อยู่เคียงข้างเป็นผู้รับสอน เพื่อช่วยชี้แนะ และช่วยเหลือด้วยการนำวิธีการสอนที่พิสูจน์แล้วว่าเป็นวิธีการที่ดีนำไปสู่การปฏิบัติได้

Coaching can be used in many areas of life , can include life coaching, sport coaching, finance coaching and career coaching^{๑๖} (การฝึกสามารถนำไปใช้ในหลาย ๆ ด้านของชีวิตรวมถึงการฝึกสอนชีวิตการฝึกกีฬา การฝึกการเงินและการฝึกอาชีพ)

หลักการสอนของพระพุทธเจ้า ชี้ทาง ให้กิจกรรมและ ทำให้ผู้เรียนรู้อย่าง และสามารถเข้าถึงได้ โดยเฉพาะเรื่องที่สอน เกี่ยวกับตัวผู้เรียน หรือกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นต่อผู้สอน

^{๑๔} ธรรมสภา. อติตชาติ การบรรลุธรรม และความเป็นเลิศ ของอสีติมหาสาวก ๘๐ พระอรหันต์ฉบับสมบูรณ์ (ม.ว.ป.), หน้า ๒๙๔-๒๙๕.

^{๑๕} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๒๓/๑๔๕., อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๙๕/๓๓๓-๓๓๔.

^{๑๖} Principles of Coaching Coaching Skills. Team FME.(www.free-management-ebooks.com., 2013), หน้า ๑.

๑. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ
๒. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
๓. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็ต้องสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง
๔. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา
๕. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้
๖. สอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก
๗. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง
อย่างพุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีพระเมตตา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย จึงตรัสพระวาจาตามหลัก ๖ ประการคือ
  ๑. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
  ๒. คำพูดที่จริง ถูกต้อง แต่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
  ๓. คำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - เลือกกาลตรัส
  ๔. คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
  ๕. คำพูดที่จริง ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
  ๖. คำพูดที่จริง ถูกต้อง เป็นประโยชน์ เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - เลือกกาลตรัส

ลีลาการสอนหรือเทศนาวิธี ๔^{๓๗} คือ

คุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน ๔ อย่างดังนี้

๑. **สันทัตสนา** อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนงูมมือไปดูให้เห็นกับตา
๒. **สมาทปนา** ชักจูงให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
๓. **สมุตเตชนา** ระวังใจให้กลัวกลัว บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก
๔. **สัมปัทสนา** ขโลมใจให้ชุ่มชื่น ราบรื่น เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง

^{๓๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๒-๒๔, ๒๙๐/๑๓-๔, ๒๒๒

เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ อาจกล่าวสั้นๆ ว่า แจ่มแจ้งจงใจ หมายกล้า ร่าเริง หรือ ชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน

ในการแสดงพระธรรมเทศนา อาทิตตปริยายสูตร^{๑๘} ที่ทรงแสดงแก่ชฎิล มีข้อควรสังเกตในแง่ การสอน ที่เป็นข้อสำคัญ ๒ อย่างคือ

๑. ทรงสอนให้ตรงกับความถนัด และความสนใจของชฎิล พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะทรงแสดงที่ใด และแก่ใครย่อมมีจุดหมายเป็นแนวเดียวกัน คือ มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วให้มีทัศนคติ และ ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตน และบุคคลอื่น...

๒. ทรงสอนให้ตรงกับระดับสติปัญญา และระดับชีวิตของชฎิล ข้อสำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงในการทรงสอน คือ ความยิ่ง และหย่อนแห่งอินทรีย์ของผู้ฟัง ทรงพิจารณา ว่าผู้ฟังมีสติปัญญาอยู่ในระดับใด ได้รับการศึกษาอบรมมาในทางใดมากน้อยเพียงไหน ดำรงชีวิตอยู่ อย่างไร จะต้องแสดงเรื่องอะไรเขาจึงจะรู้เข้าใจ สามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิตของเขาได้

บทสรุป

พระพุทธเจ้าเป็นนักการสอน ที่ถือว่าเป็นต้นแบบการสอนเกี่ยวข้องกับการสอนแบบ Coaching โดยต้องให้ผู้เรียนดำเนินการเองทันที เพราะผู้เรียนมีปัญหาเอง ไม่มีทางออกหรือบอกไม่ได้ โดยการให้ กิจกรรมเพื่อดำเนินการตามกิจกรรม ที่ไม่ถือว่าการสอนเพียงแต่ให้บอกให้ดำเนินตามที่บอกและให้ ทำกิจกรรมตามที่ต้องการ ก็จะสะท้อนให้เห็นผลที่จะตามมา ด้วยการหยั่งรู้ของพระพุทธเจ้าเอง และ บอกได้ว่า เพราะพระพุทธเจ้าทรงเห็นความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติ เพียงแต่เป็นการปรับเปลี่ยน ความคิดเชิงบวก ให้เกิดความกระตือรือร้น พร้อมทั้งจะกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเองเป็นสิ่งที่สำคัญ และอย่างที่สุด แต่หากผู้สอนมีความตั้งใจจริง ไม่ย่อท้อง่ายการปรับเปลี่ยนแนวคิดให้พัฒนาตนเอง และการเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุดการทำตนเป็นต้นแบบที่ดีในการสอน

การทำหน้าที่ Coaching เป็นการผู้ตั้งศักยภาพของผู้เรียน ผู้สอนทำหน้าที่สอนถ่ายทอด ประสบการณ์และผู้ตั้งศักยภาพของผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาตามแนวที่ผู้เรียนต้องการให้ ทำให้ที่ตั้ง ศักยภาพ เป็นผู้ทำหน้าที่แบบให้การแนะแนวทางให้เป็นผู้ชี้ทางเพื่อให้สำเร็จ เพราะมนุษย์เราเป็นสิ่งที่ มีชีวิตที่เกิดจากการมองเห็น แต่ก็เกิดจากการเป็นต้นแบบที่ดีไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจาและทางใจ การพัฒนาผู้อื่นไม่จำเป็นต้องให้รอบรู้ทุกเรื่อง

^{๑๘} วิ.ม.(ไทย) ๔/๕๔/ ๖๓-๖๕., ส.สพ.(ไทย) ๑๘/๒๘/๒๗-๒๘.

บรรณานุกรม

ธรรมสภา. **อดีตชาติ การบรรลุธรรม และความเป็นเลิศ ของอสีติมหาสาวก ๘๐ พระอรหันต์ฉบับ สมบูรณ์** (ม.ว.ป.). ภาษาอังกฤษ

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมจินฺตโต). **พุทธวิธีบริหาร**. โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๘.

พระพรหมบัณฑิตและคณะ. **พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา**. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

..... **อรรถกถาภาษาไทย พระวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา ภาค ๓ ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล-ดุลยเดช เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก อังกฤษ -ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๒.

Principles of Coaching Coaching Skills. Team FME. www.free-management-ebooks.com., 2013.

